

Francuski pokret otpora u Drugom svjetskom ratu

Grbavac, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:975102>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**



FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Prijediplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i povijesti

Luka Grbavac

Francuski pokret otpora u Drugom svjetskom ratu

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Tomas

Sumentor: dr. sc. Luka Pejić

Osijek, 2023.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Prijediplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i povijesti

Luka Grbavac

Francuski pokret otpora u Drugom svjetskom ratu

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska moderna i suvremena
povijest

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Tomas

Sumentor: dr. sc. Luka Pejić

Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 27. lipnja 2023.

A handwritten signature in cursive script, reading "Luka Grbavac", is written above a solid horizontal line.

Luka Grbavac (JMBAG: 0122235427)

Sažetak

Događanja tijekom Drugog svjetskog rata na području Francuske zanimljiva su iz više razloga. Kao jedan od njih može se navesti neučinkovita obrana prilikom njemačke invazije jer su pri obrani francuskog teritorija počinjene slične greške kao i u Prvom svjetskom ratu. Nadalje, poznato je kako se nakon njemačke okupacije Francuska dijelila na Okupiranu i Slobodnu zonu, točnije na području Slobodne zone stvorena je Višijska Republika s Philippeom Pétainom na čelu. Ovaj rad usredotočen je na fenomen francuskih pokreta otpora tijekom Drugog svjetskog rata koji su se pojavili na području Francuske, ali i u inozemstvu. Rad analizira i problematizira slojevitost otpora u Francuskoj. Budući da je francuski otpor bio razgranat, u radu je vidljivo kako je jedan od temeljnih uzroka različitih mišljenja među pripadnicima otpora bio ideološki predznak te želja za što većom moći nakon završetka rata. Osim Slobodne Francuske i Charlesa de Gaullea na čelu, koji se smatrao legitimnim predstavnikom francuskog suvereniteta, brojni pokreti na francuskome tlu, ali i savezničke tajne službe djelovale su s istim ciljem. Zbog takvih podjela brojni pokreti otpora u početku su pružali potporu petenističkom režimu te su se borili isključivo protiv njemačke okupacije, dok se u slučaju komunističkih pokreta jasno vidjela podrška Sovjetskom Savezu unatoč sklopljenom paktu s nacističkom Njemačkom. Svoja uvjerenja i proteste pokreti otpora izricali su propagandnim materijalima oko kojih su okupljali svoje članove te ilegalnim emitiranjem radijskih emisija kojima se prenosilo višestruko kodirane poruke kojima su se ugovarale diverzantske akcije, ali su se uz takve aktivnosti vršile i propagandne djelatnosti poput motivacijskih govora koji su dizali moral pripadnicima pokreta otpora.

Evidentno je kako su Saveznici imali interes osigurati teren kako bi mogli izvršiti iskrcavanje i oslobođenje Francuske, ali de Gaulle je htio stvoriti mit kako Francuzi trebaju osloboditi sami sebe. On to nije mogao napraviti isključivo svojim djelovanjem iz Londona. Stoga je, preko izrazitog angažmana Jeana Moulina u Slobodnoj Francuskoj, htio osigurati suradništvo najvećih pokreta otpora u Francuskoj, ali i *maquis* te komunista i feminističkih pokreta koji su djelovali s istim ciljem – oslobođenja Francuske.

Ključne riječi: francuski pokret otpora, Slobodna Francuska, Charles de Gaulle, Jean Moulin, Philippe Pétain

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Francuska u Drugom svjetskom ratu i poslijeratna suđenja	3
3. Francuski pokret otpora	6
3.1. Slobodna Francuska i <i>golisti</i>	8
3.2. Pokreti otpora na tlu Francuske	10
3.3. Najveći pokreti otpora na tlu Francuske	13
3.4. Komunistički pokreti otpora	17
3.5. <i>Maquisi</i> – seljaštvo i pokret otpora	20
3.6. Žene u pokretu otpora	22
4. Zaključak	26
5. Popis kratica	28
6. Popis literature	29

1. Uvod

Pogoršanjem društvenih i političkih događanja u prvoj polovici 20. stoljeća dolazi do Drugog svjetskog rata. Situacija u Francuskoj bila je slična kao i u nekoliko europskih zemalja. Počinju se pojavljivati komunistički i socijalistički pokreti, dok su na vlasti desničarske stranke koje počinju vršiti antikomunističku, ali i antisemitsku politiku kako bi se približili sve jačoj nacističkoj Njemačkoj. Iako su se francuski državnici primjenom takve politike nadali izbjeci sukob, do njega dolazi u svibnju 1940. godine te nedugo nakon toga i do okupacije Francuske. Država je nakon kapitulacije podijeljena na dva dijela – sjeveroistočni dio koji je bio pod izravnom upravom Njemačke te jugozapadni dio na kojemu je stvorena Višijska Republika s maršalom Philippeom Pétainom¹ na čelu. Brojni Francuzi nisu bili zadovoljni kako su se njemačke vlasti, ali osobito vojnici odnosili prema njima te svoje nezadovoljstvo počinju sve jasnije izražavati u obliku protesta i protunacističke propagande. Na taj način su se počeli stvarati prvi pokreta otpora na francuskome tlu. Ovaj rad se nakon osvrta na problematiku Francuske u Drugom svjetskom ratu, od kapitulacije do oslobođenja i poslijeratnih suđenja kolaboratorima, okreće francuskim pokretima otpora. Objašnjavaju se prva opredjeljenja, prve zadaće, ali i razvoj pokreta otpora kako na tlu Francuske tako i u dijaspori. Pritom se najveća pozornost daje pregledu razvoja Slobodne Francuske pod vodstvom Charlesa de Gaullea² u Londonu.

1 Philippe Pétain (1856-1951) bio je francuski maršal i političar. Velika postignuća ostvario je svojom borbom u Prvom svjetskom ratu. Bio je zapovjednik obrane Verduna (1916) te je za svoje vojne zasluge proglašen maršalom 1918. godine. U međuratnom razdoblju bio je ministar rata te veleposlanik u Španjolskoj, a nakon njemačke okupacije Francuske on u lipnju 1940. godine sklapa mir s Njemačkom i Italijom u Compiègneu. On tim ugovorom dolazi na čelo Višijske Francuske gdje uspostavlja profašistički režim u sklopu kojega provodi antisemitsku politiku. Nakon svršetka Drugog svjetskog rata bio je osuđen na smrt zbog kolaboracionizma, ali je naknadno pomilovan te mu je kazna preinačena u kaznu doživotnog zatvora, gdje je i preminuo 1951. godine.

„Pétain, Philippe“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 10. VI. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47834>

2 Charles de Gaulle (1890-1970) bio je francuski general i državnik. Svoju vojnu karijeru gradio je u jedinici Philippea Pétaina te je bio ranjen i zarobljen kod Verduna 1916. godine. U međuratnom razdoblju postaje dijelom stožera Vrhovnog vojnog vijeća te postaje glavnim tajnikom Vijeća nacionalne obrane. Početkom Drugog svjetskog rata zapovijedao je tenkovskim postrojbama te oklopnom divizijom, ali je uz to obnašao funkciju državnog podtajnika za obranu u vladi Paula Reynauda. Zbog njemačke okupacije odlazi u London gdje djeluje na čelu Slobodne Francuske kao predstavnik nekolaboracionističke francuske vlade u izbjeglištvu. Nakon završetka rata i oslobođenja Francuske bio je na čelu vlade do 1946., a ponovno je postao premijerom 1958. godine. Od 1959. do 1969. godine bio je predsjednik Francuske, a nakon studenskih prosvjeda i općeg štrajka 1968. raspisuje ponovne izbore na kojima pobjeđuje. Zbog nemogućnosti provedbe decentralizacije Francuske i reforme Senata on daje ostavku na mjestu predsjednika te umire 1970. godine.

„Gaulle, Charles de“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 10. VI. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21400>

Posebno su istaknuti najveći pokreti otpora na području Francuske te njihove vođe, ali i razgranatost pokreta pa se tako navode komunistički, feministički, ali i pripadnici otpora na periferiji, to jest u selima, a oni su u Francuskoj zvani *maquisardi*.³ Osim toga, objašnjava se i veliki utjecaj Jeana Moulina⁴ koji se smatra jednim od najvećih heroja Slobodne Francuske koji je vrlo intenzivno radio na oslobođenju Francuske i ujedinjenju svih pokreta otpora.

Cilj je rada odgovoriti na niz pitanja vezanih uz osnovne značajke francuskog pokreta otpora. Rad nastoji opisati nastanak samog pokreta otpora, njegovu složenost i razgranatost, pristupanje pokretu, zaduženja ljudi koji su pristupali pokretu itd. Uz navedeno, jedna od glavnih ideja jest prikazati važnost suodnosa između pokreta otpora koji su bili prisutni na teritoriju Francuske te savezničkih snaga i Slobodne Francuske koji su djelovali ponajviše na tlu Velike Britanije. Pri tome korišteni su radovi britanskih povjesničara koji opisuju francuske pokrete otpora te društveno-političko okruženje u Francuskoj, ali i radovi hrvatskih povjesničara koji doprinose tom području povijesti govoreći o istim temama. Ponajviše se ističu djela Roberta Gildee, Juliana Jacksona i Johna Sweetsa, koja tematiziraju razdoblje Drugog svjetskog rata na području Francuske, kao i djelovanje francuskoga pokreta otpora.

3 Maquis (od franc. šikara, makija) naziv je za francusku skupinu pokreta otpora u Drugom svjetskom ratu. U početnim razdobljima maquisardi su bili bjegunci s crnih lista, prisilno mobilizirani radnici koji bježali s radnih mjesta te vojni veterani iz Španjolskog građanskog rata. Oni su se skrivali u nepristupačnim dijelovima poput Alpa i Središnjih masiva, a od 1943. godine postaju najjača struja francuskog pokreta otpora. Skupina maquisa dijeli se na komunističku i nekomunističku skupinu koje su se unatoč velikim razlikama ujedinile u cilju borbe protiv Nijemaca i kolaboracionista uz oružanu pomoć Saveznika.

„Maquis“, Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 10. VI. 2023., <https://proleksis.lzmk.hr/35945/>

⁴ Jean Moulin (1899-1943) bio je pripadnik francuskog pokreta otpora, a svoje prve zapaženije poteze učinio je na mjestu prefekta u gradu Eure-et-Loireu. Nakon što je izgubio mjesto prefekta, on odlazi u London gdje se susreće s pripadnicima britanske tajne službe i de Gaulleom. Nakon toga počinje djelovati kao jedan od čelnih ljudi Slobodne Francuske, odnosno kao glavni čovjek tog pokreta na području Francuske. Ondje djeluje sve do 1943. kada je uhićen u Lyonu. Ondje je bio brutalno ispitivan i mučen te je preminuo u vlaku koji ga je trebao prevesti u Njemačku u srpnju 1943. godine.

Allan, Clinton, *Jean Moulin, 1899.-1943.: The French Resistance and The Third Republic* (London: Palgrave, 2002.), 89-92, 117, 181-184

2. Francuska u Drugom svjetskom ratu i poslijeratna suđenja

U svibnju 1940. godine, njemačke snage napadaju Francusku zajedno s Belgijom, Luksemburgom i Nizozemskom. Borbe na francuskom teritoriju počinju 10. svibnja, a utvrđena Maginotova linija bila je u kaosu. Osvajanje navedenih zemalja odvijalo se kombinacijom bombardiranja *Luftwaffe*a i stalnih tenkovskih napada.⁵ Kao glavni čimbenik poraza Francuza smatra se slabo korištenje moderne tehnologije i nefleksibilna vojna struktura.⁶ Važno je nadodati kako su francuski tenkovi bili nominalno kvalitetniji od njemačkih, ali nedostatak radija ograničavao je njihovu korisnost i efikasnost. Zlata Knezović navodi kako Francuska nije bila spremna za rat jer je bila stranački razjedinjena, nenaoružana te bez ijedne oklopnjače, ali i bez borbene spremnosti vojske i pučanstva, što najbolje opisuju (pred)ratno stanje u francuskoj državi.⁷ Francuska vlada odlučila je kako Pariz nije vrijedno braniti, jer se time riskiralo njegovo uništenje te se Vlada stoga povukla iz glavnoga grada.⁸ Ubrzo se odvija i povlačenje francuskih i belgijskih vojnika preko Dunkirka te se od tog trenutka oružani otpor u Francuskoj temeljio isključivo na gerilskim jedinicama. Nakon ostavke francuskog premijera Paula Reynauda, u lipnju 1940., na njegovo mjesto dolazi maršal Philippe Pétain. Francuska se tim činom dijelila na dvije zone – „okupiranu“ i Višijsku Francusku, koja je trebala biti simbolom francuske neovisnosti.⁹

Američki predsjednik Franklin Delano Roosevelt imao je negativno stajalište o Charlesu de Gaulleu i Slobodnoj Francuskoj te je smatrao kako su se oni trebali držati podalje od avionskih operacija „zbog sigurnosti“. Bio je u pravu, jer su britanski kriptografi dešifrirali francuske kodirane poruke tek u nekoliko minuta, a su Francuzi odlučno odbijali prihvatiti složenije anglo-američke sustave i načine za kriptiranje poruka. Saveznici stoga dolaze na ideju provedbe operacije Torch, kojom su željeli na de Gaullovo mjesto postaviti Henria Girauda. Giraud se osobno protivio provođenju operacije Torch nakon što je vidio kakvu potporu na demonstracijama u sjevernoj Africi uživa de Gaulle te je smatrao kako on takvu podršku neće moći nadmašiti. Operacija Torch nije uspješno izvedena, a Saveznici nakon toga, kao i Giraud, surađuju s de Gaulleom i Slobodnom Francuskom.¹⁰

⁵ John Julius Norwich, *A History of France* (New York: Atlantic Monthly Press, 2018), 337

⁶ *Isto*, 32

⁷ Zlata Knezović, „Francuski pokreti otpora 1940.-1945. godine“, *Časopis za suvremenu povijest* 27 (1995), br. 2: 321, pristup ostvaren 12. X. 2022., <https://hrcak.srce.hr/clanak/311977>

⁸ Norwich, *A History of France*, 339

⁹ Matthew Cobb, *The Resistance: The French fight against the Nazis* (London: Simon & Schuster, 2009), 26

¹⁰ Ward, G. Price, *Giraud and the African Scene* (New York: Macmillan, 1944), 260

Desetak tjedana nakon savezničkog iskrcavanja u Normandiji vodile su se žestoke borbe u Francuskoj, a vrhunac se dogodio u kolovozu kada Saveznici dolaze u okolicu Pariza.¹¹ Četiri su snage bile zaslužne za oslobođenje Pariza: Saveznici, francuska vojska, unutarnje snage otpora i stanovnici Pariza.¹² De Gaulle je pri oslobođenju pokušao stvoriti mit kako su Francuzi oslobodili sami sebe, ali očito je kako to nije istina zbog savezničkih snaga koje su imale odličnu opremu i puno discipliniranije vojnike. Ono za što Francuzi zaista jesu zaslužni jest neumorno pružanje potpore Saveznicima i otpora nacistima što je zasigurno Nijemcima stvaralo velike probleme pri organiziranju povlačenja sa strateški vrlo važnog položaja. Dok su savezničke snage oslobađale Pariz na sjeveru, na jugu Francuske drugi dio savezničkih snaga vršio je iskrcavanje na Azurnoj obali kako bi otvorili prostor za sigurno djelovanje Saveznika na sjeveru države. Borbe u Belgiji obilježene su prevratom i pobjedom Saveznika. Bila je to prekretnica jer su u neuspjeloj njemačkoj kontraofenzivi na Ardenima bile izgubljene posljednje njemačke rezerve te je *Luftwaffe* bio slomljen.¹³

¹¹ Norwich, *A History of France*, 345-346

¹² Robert Gildea, *Fighters in the Shadows: A New History of the French Resistance* (London: Faber & Faber, 2015), 393

¹³ Norwich, *A History of France*, 349

Nakon kapitulacije Njemačke, stanje u Francuskoj najbolje se ogleda u Parizu. Nakon kraja rata stanje u glavnom gradu bilo je gore nego tijekom njemačke okupacije. Dijelovi grada bili su u ruševinama, javne službe nisu postojale te je vladala nestašica hrane i osnovnih potrepština, a povrh toga, cijeli grad bio je prometno odsječen zbog sabotaza koje su Nijemci radili prilikom povlačenja, ali s druge strane i Francuzi kako bi se otežalo povlačenje Nijemcima.¹⁴ Obračun s kolaboracionistima nije tekao lako te su se u početku donosile kazne bez suđenja. Iako su službeno izrečene samo tri smrtne kazne, brojni (navodni) nacistički suradnici bili su napadani i linčovani te nerijetko usmrćeni na licu mjesta, a brojne žene optuživane su za spavanje s njemačkim vojnicima.¹⁵ Većina žena radila je takve činove kako bi mogle prehraniti svoje obitelji i djecu, ali društvo nisu zanimala opravdanja, već su kao odmazdu za takve činove imali kaznu brijanja glave ili „hoda srama“ kroz ulice gradova.¹⁶ Kako bi se održao red nakon procesa *épuration sauvagea* (divlje čistke), de Gaulle uvodi *épuration légale* (zakonsku čistku). Prvo razdoblje podrazumijevalo je provođenje smaknuća bez suđenja, a 4500 tisuće takvih pripisuje se pokretima otpora. Razdoblje *épuration légale* (1944.-1949.) obilježeno je službenim suđenjima i izmjenama smrtnih presuda u kazne doživotnog zatvora. Primjer toga je i maršal Pétain koji je bio osuđen na smrtnu kaznu zbog kolaboracionizma, ali je pomilovan te mu je dosuđena kazna doživotnog zatvora. Postupno se uvodila i kazna *dégradation nationale* (nacionalna degradacija). Ona je uvedena krajem kolovoza 1944. te su oni kojima je dosuđena ta kazna gubili politička i građanska prava.¹⁷ Tvrdi se kako je „izvansudskim putem“ pogubljeno oko 10 tisuća ljudi, službenim suđenjem 791 osoba, a kao najčešća kazna dosuđivana je *nacionalna degradacija*. Njome je gotovo 48 tisuća Francuza i Francuskinja gubilo pravo rada u javnoj službi, sudjelovanja u politici, pravo nošenja ratnih odličja i slično. Treba imati na umu kako odmazda ne potiče isključivo iz razlike u stavovima vladajućih i opozicije, već je u pitanju bila želja za osvetom i posezanjem za krvoprolićem kao elementom političkog zastrašivanja i uspostave autoriteta nove vlasti.¹⁸

¹⁴ Norwich, *A History of France*, 351

¹⁵ Horizontalna kolaboracija (*collaboration horizontale*) označava seksualnu vrstu kolaboracije. Pod tim krovim terminom razlikuju se tri vrste suradnje s totalitarnim režimima: seksualna kolaboracija u formi rada, postojanje ljubavne veze te seksualni odnos koji je bio uvjetovan ili željom za moći ili instinktom za preživljavanje. Treba imati na umu kako dolazi do spajanja ekonomskih i egzistencijalnih potreba sa seksualno uvjetovanom kolaboracijom.

Ana Rajković, „Prevrednovalačko prikazivanje pokreta otpora ili ženski obračun s totalitarizmom fašističke Francuske“, *Treća* 19 (2017), br. 1-2: 38, pristup ostvaren 12. VI. 2023., <https://rb.gy/pxjil>

¹⁶ Norwich, *A History of France*, 351

¹⁷ Julian Jackson, *France: The Dark Years: 1940.-1944.* (New York: Oxford University Press, 2003), 577

¹⁸ Tony Judt, *Poslije rata: Povijest Europe od 1945. godine*, prev. Petar Vujačić (Zagreb: VBZ, 2005), 67-73, 76-78

3. Francuski pokret otpora

U jeku Drugog svjetskog rata, odnosno 1942. godine, moglo se razlikovati dvije vrste otpora. Vojni otpor koji je provodila (tajna) vojska te politički otpor koji su činili svi Francuzi unutar svakodnevnih aktivnosti.¹⁹ Prva vrsta otpora zahtijevala je „hijerarhiju, disciplinu te diskreciju i mogućnost stvaranja masovnog pokreta“, dok je druga vrsta „ostavljala više prostora individualnoj inicijativi“.²⁰ Kako su organizacije rasle, počele su se razaznavati dvije vrste organizacija otpora; mreže (*réseaux*) i pokreti. Mreže su uspostavljane zbog specifičnih vojnih ciljeva – prikupljanje informacija, sabotaze te organiziranje ruta za bijeg. One su većinom bile povezane s tajnim organizacijama Saveznika (SOE, MI6, OSS) ili Slobodnom Francuskom. Prioritet mrežama bila je sigurnost pa stoga nisu imale nikakva glasila, dok su temelj pokreta bili mediji (ponajviše novine) kojima su se javno okupljali članovi koji su bili voljni sudjelovati u pružanju otpora. Kada su mreže postale sofisticiranije, one su počele primati pomoć iz Londona, a uvjet članovima mreža bio je da ne smiju istovremeno biti članovi nijednoga pokreta.²¹

Nakon izbjeglištva iz Francuske preko Dunkirka u London, jedna osoba počinje se isticati kao vođa vojnog otpora, a to je general Charles de Gaulle. On je predstavljao simbol jedinstva te je smanjivao konkurentnost komunističkih i nekomunističkih skupina. Uz to, svojim primjerom okončao je debate o primjerenim razinama aktivizma i najboljim taktikama ratovanja protiv nacizma.²² Ono što se može uzimati kao početak pokreta otpora jest upravo njegov govor 18. lipnja koji je radijski prenosio BBC. Jean Guéhenno u svojem dnevniku navodi kako je uvod u taj govor glasio: „Ja, general de Gaulle, molim Vas ... plamen francuskoga otpora ne smije se ugasiti...“.²³ Još je izjavio kako je „Francuska izgubila bitku, ali ne i rat“²⁴ pa se to može smatrati rođenjem Slobodne Francuske, to jest francuskog pokreta otpora. Iako se de Gaulleova radijska poruka može smatrati početkom rada pokreta otpora, većina pripadnika nije ju ni čula, niti je sadržaj iste poruku bilo upućen običnim građanima.

¹⁹ Jackson, *France: The Dark Years*, 548

²⁰ *Isto*, 548

²¹ *Isto*, 472

²² John F. Sweets, *Choices in the Vichy France: The French under Nazi Occupation* (New York: Oxford University Press, 1994), 199

²³ Jean Guéhenno, *Diary of the Dark Years*, prev. David Ball (New York: Oxford University Press, 2016), 34

²⁴ Norwich, *A History of France*, 340

Ta poruka bila je upućena 30 tisuća vojnika te pripadnicima vojne mornarice i zrakoplovstva koji su prebjegli u Britaniju kako bi izbjegli veliku katastrofu na obalama Francuske.²⁵ Dolaskom u London, de Gaulle iz više razloga oko sebe i Slobodne Francuske nije uspio okupiti veći broj ljudi. Naspram čeških, nizozemskih, poljskih i norveških pokreta u Engleskoj, Slobodna Francuska bila je neznatna snaga do kraja 1940. te je brojala tek nekoliko tisuća pripadnika što se počinje mijenjati de Gaulleovim djelovanjem i planovima, kako u Londonu, tako i na tlu Francuske.²⁶ Zanimljivo je kako je Slobodna Francuska nakon de Gaulleovog govora dobivala pet minuta dnevno u eteru BBC-ja koji se svakodnevno emitirao u Francuskoj. Broj Francuza koji su slušali BBC povećao se s 300 tisuća u 1941. godini, na 3 milijuna slušatelja u 1942.²⁷ Navedeni brojevi iznenađujući su s obzirom na to kako je emitiranje BBC-ja bilo zabranjeno u Okupacijskoj zoni od listopada 1940., dok je u Slobodnoj zoni ista odluka donesena jednu godinu poslije. Ipak, de Gaulle nije dobio značajniju diplomatsku potporu francuske zajednice jer su mu francuski kontakti poput Alexisa Legea i Charlesa Corbina odbijali pružiti potporu zato što su se bojali odmazde jer bi u tom slučaju radili protiv višijskog režima te bi time riskirali smrt vlastitih obitelji.²⁸

²⁵ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 34

²⁶ Thomas R. Christofferson i Michael S. Christofferson, *France During World War II: from Defeat to Liberation* (New York: Fordham University Press, 2006), 161

²⁷ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 71

²⁸ Isto, 35

3.1. Slobodna Francuska i *golisti*

Francuzi, podijeljeni na dvije zone te ostavljeni novim režimima na milost i nemilost, nisu bili sigurni kome se trebaju prikloniti i vjerovati kao nositelju francuskoga suvereniteta. Čak su tri stranke tvrdile kako su upravo one nositelji francuskog suvereniteta: višijski režim u Francuskoj, François Darlan²⁹ u sjevernoj Africi te de Gaulle u Londonu.³⁰ Britanska vlada prepoznaje de Gaullea 28. lipnja 1940. kao vođu svih Slobodnih Francuza gdje god da jesu, a da mu se žele pridružiti u obrani za savezničko dobro.³¹ To je bio interes Churchilla jer je znao kako će time pridobiti neodlučne Francuze koji su podupirali višijski režim te lokalne pokrete otpora na području Francuske, što je bilo i u interesu de Gaullea. Glavni de Gaulleov cilj nakon primirja bio je preuzeti kontrolu nad Francuskim (kolonijalnim) Carstvom kako bi legitimno predstavljao Francusku. Churchill ga podupire u tom naumu, jer je vjerovao kako bi Britanija mogla profitirati od francuskih teritorija jer bi u tom slučaju mogla dobivati sirovine iz francuskih kolonija u Africi po jeftinijoj cijeni (u poslijeratnom razdoblju).³² Isprva otpor nije bio usmjeren protiv višijskog režima, već protiv njemačke okupacije i ugnjetavanja pa stoga nije čudno kako je velik broj pripadnika otpora u početku bio dijelom višijske birokracije.³³ Tek se kasnije razvija identitet otpora kao opozicije petenističkom režimu koji je surađivao s nacistima.

Slobodna Francuska je u to vrijeme postepeno uspjela povećavati svoj broj pripadnika u Engleskoj te Francuskoj, a prve zadaće članova bile su ograničene na manje činove protesta. Bile su to akcije poput prekidanja telefonskih komunikacija presijecanjem žica ili rušenjem telefonskih stupova te aktivnosti poput skidanja propagandnih postera sa zidova, bušenja guma na njemačkim autima i kamionima i slično. Ozbiljnije zadaće počele su se pridavati Slobodnoj Francuskoj kada je u Londonu organiziran *Special Operations Executive* (SOE); britanska tajna služba koja je osnovana krajem 1940. godine.³⁴ Putem te organizacije otvorila se mogućnost opskrbe oružjem i opremom koja je služila pripadnicima otpora u gradovima i na periferiji koji su postali poznati pod nazivom *maquis*.

²⁹ François Darlan (1881-1942) bio je francuski admiral koji je nosio čin zapovjednika ratne mornarice od 1939. do 1940. godine. Nakon nacističke okupacije Francuske postao je jednom od glavnih osoba u Pétainovoj vladi, a 1942. godine zapovjednikom oružanih snaga. Za vrijeme savezničke invazije u Alžiru iste godine, najprije je pružao otpor, ali je ubrzo pristao na suradnju sa Saveznicima. Imenovan je visokim komesarom Francuske u sjevernoj Africi, ali je krajem 1942. godine ubijen u atentatu.

„Darlan, François“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 12. VI. 2023., <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13935>

³⁰ Jackson, *France: The Dark Years*, 516

³¹ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 36

³² Christofferson i Christofferson, *France During World War II*, 162

³³ Jackson, *France: The Dark Years*, 466

³⁴ Norwich, *A History of France*, 340

Dopremanje potrepština bilo je organizirano tako da su noću avioni redovno letjeli do malenih aerodroma u Francuskoj te su potajno prevozili tajne agente i opremu. Organiziranje letova odvijalo se radio uređajima pa su često poruke vezane uz tajne letove aviona bile prenošene i na BBC-jevom radiju poslije večernjih vijesti. *Henri a perdu son parapluie* (franc. Henri je izgubio kišobran) ili *la viande est bien cuite* (franc. meso je dobro kuhano) neke su od poruka koje su se ponavljale dva ili tri puta kako bi primatelj poruke imao vremena za ispravno primanje i dešifriranje poruke pa je prema tim porukama poduzimao radnje poput provedbe ili otkazivanja operacije.³⁵

Djelovanje Slobodne Francuske očituje se preko de Gaullea te se često poistovjećuje s njime na temelju cijeloga kulta koji je stvoren oko njega. Osim njega, veliki dobročinitelj ovog pokreta bio je Jean Moulin koji je spajao pokrete na tlu Francuske s Londonom. Moulin je pomoću lažne putovnice otišao 1941. godine u London gdje se sastao s pripadnicima tajne britanske službe i de Gaulleom. On je službeno postao članom Slobodne Francuske, a de Gaulle ga je odredio za svog predstavnika u Francuskoj. U siječnju 1942. se vratio u Francusku, a glavni ciljevi Slobodne Francuske bili su zbližavanje pokreta otpora na području Francuske i prenošenje korisnih informacija špijunažom u London kako bi se omogućila sigurna i efikasna saveznička invazija te organiziranje nove civilne snage.³⁶ Važno je napomenuti kako tijekom 1940. i 1941. kontakta s Londonom uopće nije bilo, kao ni padobraskih slijetanja, a najraniji pružatelji otpora nisu imali pojma kako, niti su imali čime sabotirati vlakove i praviti diverzije.³⁷ Slobodna Francuska imala je stoga ulogu povezivanja Francuza koji su bili aktivni na francuskome tlu i prkosili okupatorima putem svojih diverzija i protesta. Kapital Slobodne Francuske i želja za slobodom francuskih građana spojeni u jedno, tvorili su funkcionalan odnos koji je savezničkim snagama omogućavao lakše djelovanje pri postupnom oslobađanju Francuske.

³⁵ Norwich, *A History of France*, 341

³⁶ Clinton, *Jean Moulin, 1899.-1943.*, 117

³⁷ Jackson, *France: The Dark Years*, 469

3.2. Pokreti otpora na tlu Francuske

Razvoj pokreta otpora na tlu Francuske ponajviše ima veze s predratnim podjelama i stanjem u državi prije Drugog svjetskog rata. Točan broj pokreta otpora na području Francuske nije poznat, ali zabilježeno je preko 1100 različitih publikacija koje su izdavali pokreti otpora, a dobar dio njih bio je kratkog vijeka.³⁸ Većina pokreta okupljala se oko određene publikacije ili u početku, oko uskog kruga prijatelja, obitelji ili poslovnih kolega koji su dijelili isto mišljenje. Brojni pripadnici otpora bili su mladi ljudi. Više od 80 posto pripadnika različitih pokreta otpora u Francuskoj bili su ljudi mlađi od trideset godina, jer su prema svjedočenjima Jacquesa Lusseyrana, ljudi stariji od trideset godina većinom imali obitelji, žene i djecu te ih je bio strah za njih, ali i imovinu koju su posjedovali te im nije bilo u cilju izgubiti sve što su imali.³⁹ Sukobi i napetosti između pokreta otpora i Višijske države najviše su porasli u posljednjoj godini okupacije. Tada Nijemci i višijska milicija preuzimaju ulogu francuske policije te pojačano provode aktivnosti s ciljem represije opozicije. Razlikovanje komunističkih članova otpora i pripadnika drugih pokreta u to vrijeme postaje sve teže te se na nejednakosti obraćala sve manja pozornost, iako one nikada nisu nestale.⁴⁰ Podjela Francuske na dvije zone te izrazita ideološka polariziranost, ali i evolucija odnosa s Njemačkom, utjecali su kako Zlata Knezović ističe, na „grupiranje pokreta otpora“.⁴¹ Okupirana zona bila je pod nadležnosti Nijemaca te su oni bili puno stroži u kontroli od francuske milicije ili višijskih vlasti. U svjedočenjima nekih vođa otpora vidljivo je kako stanje u Slobodnoj nije bilo usporedivo s onim u Okupiranoj zoni te kako je djelovanje pokreta u toj zoni bilo slobodnije i transparentnije do dolaska Nijemaca u drugoj polovici 1942. godine. Konačni prevrat i ujedinjenje dolazi zahvaljujući poticajima Pierrea Brossolettea i Jeana Moulina, koji će kasnije postati herojima francuskoga pokreta otpora.⁴² Krajem 1942. i polovicom 1943. pokreti otpora diljem Francuske prihvaćaju vodstvo Charlesa de Gaullea što se smatra činom ujedinjenja cijelog otpora u okupiranoj Francuskoj, zbog čega se nekomunistički pripadnici pokreta otpora nazivaju *golistima*.⁴³

³⁸ Cobb, *The Resistance*, 66

³⁹ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 76

⁴⁰ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 111

⁴¹ Knezović, „Francuski pokreti otpora 1940.-1945. godine“, 317

⁴² Moulin je od sebe (slučajno) napravio heroja pokreta otpora još dok je bio na mjestu prefekta u gradu Eure-et-Loireu 1940. godine. Bio je pritvoren i mučen u pritvoru zbog nesurađivanja s okupatorima, a ondje si je pokušao prerezati grkljan u znak protesta i neslaganja s nacističkim vlastima. Francuska je taj čin vidjela kao herojski pothvat, a čak su i katoličke novine *La Croix* veličale taj pokušaj samoubojstva. Taj čin prepoznao je i sam Pétain te ga je okarakterizirao kao herojski pothvat, ali je Moulina uskoro razriješio dužnosti prefekta jer se nije slagao s politikom okupatora.

Clinton, *Jean Moulin, 1899.-1943.*, 89-92

⁴³ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 210

Važno je za istaknuti kako je de Gaulle početkom okupacije obeshrabriovao članove francuskih pokreta i odgovarao ih od individualnih činova te izravnih napada na njemačke snage. Time je htio izbjeći izvjesne i teške posljedice te moguće slučajevne odmazde, ali na sjeveru Francuske takvih napada bilo je zabilježeno znatno više nego li na jugu. Razlog tomu bili su komunistički pokreti otpora (konkretno *Francs-tireurs et partisans*) koji su se u to vrijeme oglašivali na de Gaulleova naređenja. Što se tiče juga Francuske, iako je izravnih napada bilo brojčano manje, paradoksalno je kako su *golisti* češće izvodili takve napade naspram *Front Nationalea*.⁴⁴

Postavlja se pitanje, koja su onda bila zaduženja i aktivnosti pokreta otpora u početku? Pokreti otpora su u prvim etapama imali zaduženje širenja protuvišijske propagande čineći to kroz razne „novine“, pamflete i postere. Pojam „novina“ za prva izdanja propagandnih materijala može se činiti preuveličanim. Primjerice, prvo izdanje *Libertéa* imalo je tek tri stranice, a prvog izdanja *Libération-Norda* izdano je u nakladi od samo sedam primjeraka i to izrađenih na pisačkoj mašini. Distribucija primjeraka bila je primitivna; ubacivali su se u poštanske sandučice, ostavljali na željezničkim kolodvorima ili poštanskim uredima te su se stavljali unutar časopisa ili legalnih novina, ali to je ovisilo o dobroj volji prodavača. U tom ranom razdoblju, više vremena trošilo se na skupljanje novca i putovanje po zemlji s ciljem stvaranja novih kontakata. Henri Frenay, koji je bio na čelu pokreta *Combat*, govori sljedeće: „nismo imali ni penija ... Jeli smo u restoranima za 15 franaka, putovali trećom klasom, štedjeli na kuvertama. Bila je to herojska epoha tijekom koje su sklapana čvrsta prijateljstva i tijekom koje se dizalo samopouzdanje.“⁴⁵ Britanski povjesničar Julian Jacskon ističe kako su najranije novine koje su imale značajniji utjecaj u otporu bile *Pantagruel* i *Libre France* (kasnije poznate pod imenom *Arc*). Obje tiskovine pojavile su se u Parizu tijekom listopada 1940. godine.⁴⁶ U Okupiranoj zoni gotovo nijedne od prvih novina nisu preživjele prvu godinu; *Arc* nestaje nakon 20 brojeva u siječnju 1941., a *Pantagruel* nakon 16 brojeva kada je uhićen pokretač tih novina, Raymond Deiss.⁴⁷ Izdavanje lista *Valmy* možda najbolje dočarava poteškoće s kojima se pokret otpora suočavao po pitanju izrade vlastitih propagandnih materijala. Male novine proizvedene dječjim setom za tisak svrstavale bi se u rang ekstremno amaterske publikacije, a dodatan dokaz tomu bile su preinake koje su se ručno ispravljale na svakom primjerku.⁴⁸

⁴⁴ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 221

⁴⁵ Jackson, *France: The Dark Years*, 471

⁴⁶ *Isto*, 466

⁴⁷ *Isto*, 474

⁴⁸ Cobb, *The Resistance*, 68

Vođe pokreta otpora odlučno su se ograđivale od svih ilegalnih aktivnosti i osobnog dobitka, ali pokreti su se morali financirati od određenih sredstava koja su najčešće dobivali oduzimanjem, odnosno konfisciranjem novca od banaka i poštanskih ureda te pljačkanjem vlakova koji su služili za transport novca. U većini slučajeva kada bi se „konfiscirao“ novac ili dobro, ostavljeni su računi koji su bili označeni kraticama organizacije koja je izvršila konfiskaciju (FII, FTP, MUR i sl.⁴⁹) kako bi se nakon oslobođenja Francuske mogla isplatiti određena naknada za štetu.⁵⁰

Pokreti otpora bili su višeslojno organizirani, a kao dokaz tomu može se uzeti primjer pokreta *Libération-Sud*. Svaki pokret imao je odsjek za falsificiranje dokumenata, socijalnu službu koja je pomagala obiteljima članova koji su uhićeni, odjel onih koji su bili odgovorni za prikupljanje informacija i podataka te paravojne jedinice koje su bile u začetku. Ipak, propagandna aktivnost ostala je najvažnija djelatnost svih pokreta. Primjer *Libération-Suda* pokazuje kako je u tom pokretu odsjek za falsificiranje dokumenata činilo 12 ljudi koji su bili trajno zaposleni od kraja 1942. te propagandni odjel koji je iziskivao većinu njihovog budžeta – čak tri četvrtine. Radilo se o svoti od oko 300 tisuća franaka mjesečno, a to je bilo namijenjeno za produkciju i distribuciju novina i pamfleta.⁵¹

Vojne komponente pokreta organizirale su na način da su bile spremne za provedbu gerilskih napada u početku, a kasnije i na otvorene borbe protiv Nijemaca i milicije. Administrativni dio otpora bio je skriven u sjeni kako bi se spremao za preuzimanje vlasti nakon oslobođenja Francuske.⁵² Zbog toga su se razlikovali komunistički i nekomunistički pokreti otpora, samo što je komunistički imao potporu Sovjetskog Saveza. Komunistički pokreti otpora bili su paradoksalni jer su početkom rata podupirali savezništvo između komunističke Rusije i Hitlerove Njemačke. U nedostatku razumijevanja od strane zapada Staljinova Rusija osjećala se nezaštićenom. Sjedinjene Države i Velika Britanija nisu bile spremne pregovarati s komunističkim vlastima u Rusiji pa se 1939. godine sklapa Molotov-Ribbentrop pakt.⁵³ Nakon 1941. i napada nacista na Rusiju, vidjevši to kao izravan napad na komunizam, okrenuli su leđa Njemačkoj i uz Staljinovu podršku počeli borbu protiv nacizma u Francuskoj. Sve to stvaralo je velike razdore i sumnje između nekomunističkih i komunističkih pokreta u Francuskoj.

⁴⁹ FII skraćeno od *Forces françaises de l'Intérieur*, FTP skraćeno od *Francs-tireurs et partisans*, MUR skraćeno od *Mouvements unis de la Résistance*

⁵⁰ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 219

⁵¹ Jackson, *France: The Dark Years*, 476

⁵² Sweets, *Choices in the Vichy France*, 199

⁵³ Eric, Hobsbawm, *Doba ekstrema: Istorija Kratkog dvadesetog veka 1914-1991*, prev. Predrag Marković (Beograd: Dereta, 2002), 130

3.3. Najveći pokreti otpora na tlu Francuske

Tri najveća pokreta otpora na jugu Francuske bili su *Combat*, *Franc-Tireur* i *Libération*, koji formalno postaje *Mouvements Unis de la Résistance* u siječnju 1943. U svibnju iste godine svi veći pokreti otpora sa sjevera i juga Francuske ujedinjuju se u političku i trgovačku uniju tvoreći tako *Conseil National de la Résistance* (CNR), a takvo ujedinjenje iziskivalo je brojne napore i mjesece pregovora oko kojih se najviše angažirao Jean Moulin.⁵⁴

Povratkom u Francusku, Moulin se zalagao za generalizaciju borbe na razini političke snage. Odlučio se za organizacije demonstracija pa se tako obilježavaju praznici poput dana Ivane Orleanske ili pada Bastille kada se u Lyonu okupilo gotovo 200 tisuća ljudi na prosvjedima pod organizacijom *Franc-Tireura*.⁵⁵ Nakon tih događaja uslijedili su pregovori kojima su stvorene organizacije *Armée Secrète*, *Mouvements Unis de la Résistance* (MUR) te *Conseil National de la Résistance* (CNR). Te organizacije imale su za cilj ujednačavanje snaga i stvaranje ravnopravnosti među pokretima, jer su čelni ljudi pokreta poput Emmanuela d'Astiera ili Henria Frenaya, imali ambicije postati jedinim legitimnim pokretima na području Francuske i na taj način preuzeti apsolutnu moć. Uz to, pokreti postaju organiziraniji i djeluju efikasnije jer se cijela infrastruktura otpora dijelila na vojne, političke i informacijske odnose.⁵⁶

Brojke članova pokreta otpora i financijske pomoći relativiziraju se. Tvrdi se kako je Moulin tijekom 1942. podijelio novčana sredstva trima najvećim pokretima otpora na sljedeći način: najviše sredstava dobio je *Combat*, oko 1.2 milijuna franaka, zatim *Libération-Sud* s 438 tisuća franaka i na koncu *Franc-Tireur*, koji je dobio tek 120 tisuća franaka što je s obzirom na inflaciju bilo iznimno malo.⁵⁷ Što se tiče broja članova, prema Andréu Dewavrinu (kodnog imena Colonel Passy) koji je bio na čelu preteče francuske obavještajne službe, bilo je oko 30 tisuća članova otpora od kojih su tri četvrtine ljudi bili pripadnici *Combata*, dok je Henri Frenay tvrdio kako je samo 30 tisuća ljudi bilo članovima *Combata*. Emmanuel D'Astier, francuski novinar koji je postao dijelom pokreta *Libération-Sud* tvrdio je kako je tijekom 1942. u *Liberationu* bilo 19 tisuća članova, ali svi pokreti imali su tendenciju preuveličavanja brojeva članova pa se stoga može reći kako to nisu vjerodostojni brojevi.⁵⁸

⁵⁴ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 210

⁵⁵ Clinton, *Jean Moulin*, 135

⁵⁶ *Isto*, 149

⁵⁷ Jackson, *France: The Dark Years*, 505

⁵⁸ Riječ je o *Bureau Central de Renseignements et d'Action* (BCRA) koji je osnovan 1940. godine kao dio Slobodne Francuske.

André Dewavrin je tvrdio kako je samo unutar godinu dana bilo 65 tisuća raspoloživih ljudi u pokretima otpora, točnije kako se broj ljudi u pokretima udvostručio u godinu dana. Njegovi podatci govorili su kako je u *Combatu* bilo 26 tisuća ljudi, 23 tisuće članova u *Libérationu*, dok je *Franc-Tireur* brojio 16 tisuća pripadnika.⁵⁹

Pokret otpora u Lyonu okupljao je izbjeglice u istoj mjeri kao i lokalce. Jedan od izbjeglica bio je Jean-Pierre Levy iz Strasbourga, koji je zajedno s Micheline i Pierrom Eudeom pokrenuo *France-Liberté*. Zahvaljujući bliskim odnosima s *Le Progrés de Lyonom*, uspio je krajem 1941. tiskati prvi broj novina koje su obilježile djelovanje *Franc-Tireura*. Jedan od njegovih pristaša bio je general Gabriel Cochet, zapovjednik pete jedinice vojnog zrakoplovstva Francuske, koji je nakon povlačenja 1940. svojoj jedinici rekao da sakriju oružje i vojnu opremu jer će im kasnije trebati te je godinu dana poslije pozivao na pružanje otpora. Cochet zatim okuplja ljude u skupinu koju naziva *Ardents*. U znak otpora, njegova skupina organizirala je prosvjede te slavlje na spomendan Ivane Orleanske u svibnju 1941. Uzajamno djelovanje ovjekovječeno je posjetom Jeana-Pierrea Levya, vođe pokreta *Franc-Tireur*, Cochetu. On je tom prilikom izjavio kako je Levy „jedan od prvih ljudi koji je iskazao otpor hrabrošću koja je vrijedna divljenja“.⁶⁰

Bilo je i nezadovoljnika koji su se više očekivali od Pétaina nego od de Gaullea. Jedan od takvih bio Henri Frenay koji je bio na čelu pokreta *Combat*. On svoje nezadovoljstvo počinje iskazivati nakon Pétainovog rukovanja s Hitlerom u Montoireu 1940., ali je prihvatio položaj u obavještajnoj agenciji Vichyja u prosincu iste godine.⁶¹ Frenay odustaje od svoje pozicije u obavještajnoj službi te na spomendan Ivane Orleanske, u svibnju 1941. godine objavljuje prvi broj novina *les Petites Ailes*. Nakon početka objavljivanja novina u kojima izjašnjava svoj otpor vladajućem režimu, Frenay je imao plan postati vođom otpora u širem području Lyona te imati uspješne dogovore s drugim vođama pokreta na tom području. Narednih mjeseci on dogovara sastanke s Françoisom de Menthonom, čiji se pokret temeljio oko novina *Liberté*, a s njim uspijeva dogovoriti suradnju u studenom 1941. te oformiti jedinstveni pokret i novine koje su nazvali *Combat*.

⁵⁹ Jackson, *France: The Dark Years*, 505

⁶⁰ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 102-103

⁶¹ Sastanak Adolfa Hitlera i maršala Philippea Pétaina dogodio se 24. listopada 1940. godine. Oni su se sastali u gradu Montoire-sur-le-Loir koji se nalazi jugozapadno od Pariza, a taj sastanak simbolizirao je početak organizirane kolaboracije Višijske Francuske s nacističkom Njemačkom. Njihova diskusija bila je čista foramlnost, a maršal nije uspio dobiti povratak suvereniteta Francuske, dok Hitler nije uspio pridobiti Francuze za borbu protiv Velike Britanije. Sastanak je zaključen *statusom quo* koji je više odgovarao Hitleru jer mu je glavni cilj bio primirivanje Francuza koji su u to vrijeme tek nedavno bili okupirani. „Sastanak maršala Pétaina i Hitlera u Montoireu (1940.)“, Povijest.hr, pristup ostvaren 16. VI. 2023., <https://povijest.hr/nadasnjidan/sastanak-marsala-petaina-i-hitlera-u-montoireu-1940/>

Ovdje se može govoriti o pripojenju Menthonovog pokreta, ali u dogovoru je stajalo kako oba pokreta moraju imati jednak broj članova u organizacijskom vijeću. Drugi dogovor bio je s Emmanuelom d'Astierom de la Vigerieom, koji je bio vođa mnogo jače organizacije koja se temeljila oko novina *Libération*, a smatrala se ljevičarskom jer su članovi bili većinom pripadnici radničkih sindikata i socijalisti. Frenay je uvidio kako nije mogao pridobiti pokret takvog profila, osobito jer su se njihova razmišljanja razlikovala između golizma i petenizma. Odlučio se za taktiku pridobivanja vojnog kadra kako bi ojačao vlastiti pokret otpora. Koristio je vojne vođe u Francuskoj koji su se udaljavali od višijske vlasti. Oni su imali na raspolaganju preko 100 tisuća vojnika, a oni su službeno bili pod Pétainom i djelovali protiv de Gaullea, dok su neslužbeno (zapravo) bili pod de Gaulleom i djelovali protiv Pétaina pa je on vidio priliku za kontroliranjem velike mase koja je pritom bila dobro naoružana. To je bio trenutak kada se Frenay odlučio na suradnju s već spomenutim generalom Cochetom.⁶²

Opet su se susreli prvom polovicom 1941. u okolici Lyona, a taj susret svjedoči o egoističnosti Frenaya. Cochet je tvrdio kako su se njihova mišljenja razilazila jer je Frenay smatrao kako Cochet mora postati članom *Combata* te kako je njegov pokret otpora jedini.⁶³ Na sastanku 3 siječnja 1942. upozna se s pariškom skupinom pokreta otpora, ali na tom susretu bio je prisutan i jedan od agenata njemačke obavještajne službe oružanih snaga Njemačke, odnosno *Abwehra*. Nekolicina pripadnika otpora bila je uhićena, osobito jer su bile prisutne kopije kontakata i adresa koje nisu bile kodirane. Nedugo nakon toga Gestapo vrši uhićenja i u njegovom pokretu otpora, a on se vraća u Lyon gdje se pokušava pritajiti tako što će njegov pokret otpora minimalizirati svoje djelovanje. Najveći problem bio je Frenayov pokušaj iznuđivanja nagodbe i tri sastanka s Louisom Rollinom, koji je bio u službi Vichyja, ali se polovicom 1940. godine pridružio organiziranom francuskom otporu. Pripadnici *Libérationa* iznijeli su optužbe kako je Rollin kolaboracionist i nisu mu ukazivali povjerenje već su smatrali kako je on prijetnja sigurnosti pokreta, što je uzrokovalo još veća dijeljenja između agresivne komunističke strane i nekomunističkog otpora koji se radi Frenayjevog dogovora s Vichyjem gotovo podijelio na dva dijela – *peteniste* i *goliste*.⁶⁴

Emmanuel D'Astier bio je jedan od prvih koji je došao na ideju pružanja otpora sabotажama te je svoju skupinu nazvao *La Dernière Colonne*. Ispostavilo se kako su sabotажe izvan dosega članovima njegove skupine, jer nisu imali dostatno znanje, ali ni opremu pa su se stoga odlučili za izradu propagandnih materijala.

⁶² Sweets, *Choices in the Vichy France*, 102-103

⁶³ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 107

⁶⁴ *Isto*, 110

U noći 27. veljače 1941. na području nekolicine gradova na jugu Francuske njegova skupina je stavila naljepnice i postere koji su najavljivali izdavanje novina *Gringoire*. Posljedica tog događaja bilo je uhićenje petero članova, uključujući nećaka d'Astiera. Nakon tog debakla, skupina je odlučila pokušati ponovno te početi izdavati novine koje nazivaju *Libération*. Prvo izdanje pojavilo se u srpnju 1941. te su vrlo brzo okupili velik broj čitatelja. Nakon iznimnog uspjeha novina skupina mijenja ime iz *La Dernière Colonne* u *Libération*.⁶⁵

Frenayjev pokret otpora imao je sličnu sudbinu. *Mouvement de Libération Nationale* razvio se prvenstveno radi želje za stvaranjem paravojnih jedinica koje bi se organizirale u manje skupine, a trebale su činiti preteču vojske zadužene za oslobođenje. Frenay je s Bertyjem Albrechtom počeo izrađivati informacijske letke koje su stavljali unutar časopisa, a kasnije su ti letci postali samostalne novine te su nosile naziv *Les Petites Ailes* i *Verités*. U studenom 1941. Frenayjeva skupina se spojila s *Libérteom* u skupinu *Mouvement de Libération Natuonale* te su počeli izdavati zajedničke novine koje nazivaju *Combat*.⁶⁶

Iz ovih primjera vidljiva je želja pojedinaca za pružanjem otpora nacističkoj okupaciji, ali i zbunjenost oko pružanja potpore vladajućem višijskom režimu. Osim toga, vođe pokreta okupljale su svoje pokrete oko novina i različitih publikacija, jer pripadnici njihovih pokreta nisu bili uvježbani i nisu znali koristiti oružje, ali nisu imali ni opremu za gerilsko ratovanje i sabotaze u prvoj polovici rata. Tek nakon povezivanja sa Slobodnom Francuskom i britanskim tajnim službama počeli su dobivati potrebna sredstva za provedbu takvih planova.

⁶⁵ Jackson, *France: The Dark Years*, 470

⁶⁶ *Isto*, 470

3.4. Komunistički pokreti otpora

Komunistički instrument za zajedništvo i ovladavanje otporom bio je *Front National*. U cijeloj Francuskoj željeli su otvoriti FN-ove odbore koji bi primali sve pripadnike otpora. Ideja FN-a bila je prihvaćati sve članove drugih pokreta otpora kako bi FN eventualno postao jedini i najveći predstavnik otpora u Francuskoj.⁶⁷ Osnovan pod komunističkim okriljem, *Francs-Tireurs et Partisans Français* okupljao je izrazito heterogeno članstvo, što se uklapalo u ideju stvaranja *Nacionalnog fronta*⁶⁸ pa su tako u svoje članstvo primali sve društvene skupine - radnike, kršćane, sindikaliste, studente i sveučilišne profesore.⁶⁹ Eric Hobsbawm ističe internacionalizam i „kvazi hilijastičko“ uvjerenje kao dvije osobine kojima su komunisti uspjeli zauzeti istaknuto mjesto u pokretu otpora. Internacionalizam je omogućavao mobilizaciju muškaraca i žena koji su vjerovali u nužnost provedbe antifašizma s jedne te one koji su gajili patriotističke osjećaje s druge strane. Internacionalizam je bio uzrokom hrabrosti, (samo)požrtvovnosti i okrutnosti, a tim osobinama su se divili čak i protivnici pokreta otpora.⁷⁰ Mobilizacija tradicionalnih protivnika desnice bila je otežana jer su oni bili u većini, dok je manjina bila lakše mobilizirana, a u nju su ulazili intelektualci i umjetnici koji su bili inspirirani socijalizmom. Nacistička netrepeljivost i rasizam bili su uzrokom velikih čistki na fakultetima kako u Njemačkoj, tako i u Francuskoj pa su se brojni intelektualci odlučili suprostaviti napadima na modernističku kulturu, spaljivanju knjiga te ograničavanju širenja znanja.⁷¹

Dio članova pokreta otpora dolazio je i iz radničkih organizacija, a jedna od takvih bila je *Action Ouvrière* (AO) koju je stvorila skupina *Combat* krajem 1942. Vođa AO-a bio je Marcel Degaliame, komunistički sindikalist iz Troyesa. Djelovao je u Lyonu koji je bio jedan od centara otpora radničke klase i komunističkih organizacija koje su pokušavale vratiti ugled koji su izgubile nakon sklapanja njemačko-sovjetskog saveza.⁷² Kao odgovor na njemačku politiku prema radnicima i prisilnim deportacijama Francuza radi potreba vojne industrije u Njemačku, 14. srpnja 1943. osnovan je odbor protiv deportacija pod imenom *Comité d' Action contre la Déportation* (CAD) sa sjedištem u Parizu i regionalnim središtima diljem Francuske.

⁶⁷ Jackson, *France: The Dark Years*, 537

⁶⁸ Eric Hobsbawm ističe kako je ideja *Nacionalnog fronta* nastala u vrijeme najvećeg njemačkog napredovanja. Ta ideja stvorena je kao strategija koncentričnih krugova komunista koji su vjerovali kako se treba raditi na većem proširenju antifašističke ideje u koju će biti uključeni svi pojedinci bez obzira na ideološka ili politička vjerovanja. Ističe se kako je to bilo svojevrsno širenje komunista prema desnici i „pružanje ruke katolicima“.

Hobsbawm, *Doba ekstrema*, 116

⁶⁹ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 206

⁷⁰ Hobsbawm, *Doba ekstrema*, 130

⁷¹ Isto, 116

⁷² Gildea, *Fighters in the Shadows*, 289

Zajedno s *Front Nationaleom* i komunističkim radničkim sindikatima, vodili su operacije kojima su se gradili mostovi između ljevičarskih radničkih sindikata poput *Confédération Générale du Travaila* (CGT) i kršćanskih radničkih sindikata.⁷³ Njihov zadatak bio je skupljanje novca od industrijalaca kako bi krivotvorili dokumente i identitete radnika koji su bili dobro obrazovani i vrlo vješti, jer su takvi radnici bili prvi u redu za deportaciju u Njemačku. Iako je *Parti Communiste Français* (PCF) odlučio pružiti potporu de Gaulleu krajem 1942., ta stranka mu nije ponudila bezuvjetnu potporu protiv Girauda, jer partija tada odlučuje njih dvojicu tretirati jednako.⁷⁴ Zajednički dokument koji je definirao značajne društvene smjernice između komunista i Slobodne Francuske potpisan je 28. studenog 1942., ali u potpisanom dokumentu stajala je izjava kako će potpisivanjem dokumenta *Front Nationale* postati ravnopravna stranka Slobodnoj Francuskoj, a predstavnik Slobodne Francuske potpisao je takav dogovor.⁷⁵

Jedna od najznačajnijih aktivnosti komunističkih pokreta u prvim godinama okupacije bila je organizacija prosvjeda. Brojni protesti bili su spontani i spektakularni te su služili svrsi unošenja nemira, no vrlo rijetko su dobivali pažnju šire javnosti. Cijena takvih protesta bila je jačanje njemačke represije i broja odmazda nad nevinim civilima.⁷⁶ Dobar dio prosvjeda organizirali su ženski odbori koji su bili ustrojeni u velikim gradovima, a ponajviše u industrijskim središtima oko Pariza. Iza takvih aktivnosti stajale su žene podzemlja, pripadnice komunističkih pokreta, kao što su Lise London i Cécile Tanguy. Distribuirali su se letci i umnožavali proglašeni s vijestima o otporu. Lise London, osim po uredništvu, bila je najpoznatija po munjevitim demonstracijama koje su se dogodile na rue Daugerreu u Parizu 1. kolovoza 1942. Francuska policija i njemačka vojska prijetili su otvaranjem vatre na velik broj prosvjednika, ali komunisti su prvi otvorili paljbu na policiju. Prema njemačkom ambasadoru u Parizu, Fernandu de Brinonu, London se počinje nazivati „Goropadnicom rue Daguerre“. Vijest o krvavom prosvjedu u Parizu prenosili su i strani mediji poput BBC-a i Radio Moskve. Uhićena tjedan kasnije, London bi bila osuđena na smrtnu kaznu, ali je pri izricanju presude bila trudna pa to nije bilo moguće.⁷⁷

⁷³ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 293

⁷⁴ Jackson, *France: The Dark Years*, 537

⁷⁵ Isto, 537

⁷⁶ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 176

⁷⁷ Isto, 73

Nakon njemačke invazije na Sovjetski Savez, PCF je stvorila svoju oružanu jedinicu – *Organisation Spéciale* (OS), koja je kasnije djelovala pod nazivom *Franc-Tireurs et Partisans*, a njezin cilj bio je otvaranje novih bojišta iza neprijateljskih linija. Male skupine komandosa bile su organizirane u „trokutima“, a svaka od njih bila je zadužena za jednu aktivnost: vojnu, tehničku ili političku.⁷⁸ Nasuprot toj činjenici, 1944. zračna opskrba oružjem smanjila se i ograničila se isključivo na nekomunističke skupine otpora, što nije odgovaralo komunistima koji su povećavali pritisak na Slobodnu Francusku kako bi se zauzeli za njih kod Saveznika. Već tijekom 1943. u Londonu predstavnici otpora traže oružje za FTP, ali bezuspješno. Odgovor na takvu reakciju bio je pisanje proglasa kojim se ukazivalo na velike uspjehe FTP-a, ali zbog nedostatka financija taj proglas nije bio objavljen pa se predstavništvo moralo obratiti britanskim komunistima za pomoć.⁷⁹ FTP je očajavao za nužnim oružjem, a početkom prosinca 1943. komunisti počinju dobivati ideje od jugoslavenskih partizana te se počinju ugledati na njih i razmišljati trebaju li samoinicijativno pokrenuti antifašistički ustanak ili čekati savezničko iskrcavanje pa tek nakon toga reagirati i pokretati (izravni) oružani otpor.⁸⁰ Saveznici pucaju pod pritiskom i počinju krajem rata dopremati FTP-u neznatno veće količine oružja. Cilj Saveznika bio je osigurati sigurnu okolinu u kojoj će moći izvršiti iskrcavanje i oslobođenje Francuske, ali su strahovali od onoga što bi se moglo dogoditi nakon oslobođenja Francuske. Nisu htjeli dopremati FTP-u dovoljne količine, jer ako bi prevladali nakon rata Francuska je mogla postati komunističkom zemljom što im nije odgovaralo zbog prijeteće „crvene opasnosti“.⁸¹

⁷⁸ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 220

⁷⁹ *Isto*, 322

⁸⁰ *Isto*, 296

⁸¹ *Isto*, 332

3.5. *Maquisi* – seljaštvo i pokret otpora

Prve skupine *maquis* stvarale su svoje kampove u planinama i šumama, a njihov naziv vuče korijen riječi iz lokalnog naziva za periferne dijelove Korzike prekrivene šipražjem i makijom.⁸² Ono što se zasigurno može smatrati prekretnicom u stvaranju masovnog otpora jesu deportacije na prisilni rad u Njemačku nakon čega su radnici bježali u ruralna područja te su počeli stvarati anarhistički nastrojene skupine koji poprimaju naziv *maquis*. Ta skupina počela je intenzivno rasti tijekom 1943. nakon što se približila organizaciji za radnu obvezu i deportaciju, odnosno *Service du travail obligatoire* (STO).⁸³ Pripadnici pokreta otpora nikada nisu bili prikladno obučeni ili opremljeni kako bi mogli parirati njemačkim vojnicima i žandarmeriji pa su se oni stoga više fokusirali na gerilske napade izoliranih jedinica temeljeći svoju prednost na iznimnom poznavanju domaćeg terena i dobroj pokretljivosti.⁸⁴ O neobučenosti gerilskih snaga svjedoči američki specijalist za oružje nazvan kodnim imenom BENJOIN koji je nakon savezničkog iskrcavanja poučavao pripadnike *maquis* rukovanju oružjem: „Postojala je velika potreba za uputama kako koristiti oružje, ali i o drugim osnovnim bojnim temama. Bazooke su se pokazale neefektivnim u rukama neiskusnih muškaraca...Stenovi (kojima su brojni *maquisi* bili opremljeni) bili su gotovo beskorisni i prouzročili su brojne nesreće.“⁸⁵

Maquisima se počinju pridruživati i oni „neželjeni“ pa s jedne strane ističu *Chasseurs alpine* koji su bili elitna postrojba, dok je 13. polubrigada uključivala velik broj španjolskih republikanaca i židovskih izbjeglica iz srednje i istočne Europe. Oni nisu bili u mogućnosti boriti se za regularnu francusku vojsku, jer su francuski časnici smatrali kako su oni bili komunisti i intelektualci.⁸⁶ Važno je za istaknuti bivše veterane Španjolskog građanskog rata jer su komunistički pokreti otpora, ali i *maquisi* imali velike koristi od njih. Protjerane komunističke vođe i pripadnici *Parti communiste d'Espagne* (PCE) djelovali su u Francuskoj s ciljem oslobođenja Francuske od nacističkog režima i potencijalnog oslobođenja Španjolske od kolaboracionističkog režima Francisca Franca.⁸⁷ Bivši španjolski veterani osim što su imali veze za dobavljanje oružja, mogli su obučavati mlade *maquis* sigurnom rukovanju što je bilo od velike važnosti.

⁸² Jackson, *France: The Dark Years*, 556

⁸³ Christofferson i Christofferson, *France During World War II*, 184

⁸⁴ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 219

⁸⁵ *Isto*, 223

⁸⁶ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 36

⁸⁷ *Isto*, 222

Vojne akcije *maquis* bile su manje važne nego one koje su izvodile skupine poput MUR-a, *Resistance-Fera* i urbanih snaga FTP-a. Stoga ih ni višijska, ni njemačka vlast nije vidjela kao prijetnju. Jedine gerilske snage koje je general Jodl izdvojio generalu Himmleru kao veliku prijetnju Nijemcima u studenom 1943. bili su jugoslavenski partizani.⁸⁸ Ipak, prilikom savezničkog iskrcavanja njihova važnost dolazi do izražaja. Diljem Francuske uoči Dana D emitirane su poruke, osobito putem BBC-ja, koje su pozivale Francuze na pridruživanje *maquisima* kako bi „izašli iz sjene te se pridružili oslobođenju Francuske“. Planovi su ukazivali gdje je potpora pokreta otpora bila potrebna, a uključivali su većinom sabotazu željeznice te glavnih cesta i telekomunikacijskih mreža kako bi se umanjila njemačka potpora s drugih položaja i kako bi njemački vojnici ostali odsječeni od ostatka okupirane Francuske.⁸⁹ Uslijed povećanja broja odmetnika i onih koji su se pridružili pokretima otpora, *maquisi* počinju uvoditi zakon i red u periferiju gdje ga nije bilo. Počinju se pojavljivati „lažni pripadnici otpora“ koji su izvodili oružane pljačke i preprodavali ukradena dobra po višoj cijeni na crnom tržištu. Zbog toga su formirani specijalni redarstveni odredi unutar organizacije *maquis* koji su imali pravo na oštre sankcije protiv onih koji su uhvaćeni u činovima krađe i preprodavanja dobara pa čak i pravo izvršenja smrtne kazne na mjestu.⁹⁰

Odnosi između seljaštva i pripadnika pokreta otpora bili su ambivalentni, a intenzivirali su se kako je rat trajao. Teško su mogli ostati ravnodušni kada su mladi ljudi bježali iz STO-a i krali njihove urode ili na čino ve brojnih *maquis* koji su obitavali u brdima i planinama na koje su okupatorske vlasti reagirale odmazdom. Kako bi preživjeli, *maquisi* su se nerijetko okretali pljački u manjim gradovima na jugu Francuske. Banke, pekarnice, trgovine mješovitom robom i drugi obrti koji su imali stvari koje su njima bile potrebne bile su im meta, a oni su pravdali takve čino ve jer su smatrali kako njihovu (oslobodilačku) aktivnost trebaju podržavati svi Francuzi i Francuskinje.⁹¹ Potporu ljudi dobivali su samo kada su napadali Nijemce, ali prilikom njemačkih odmazda neki ljudi koji nisu bili povezani s *maquisima* okretali su se protiv njih. *Maquisardi* u razdoblju od lipnja do kolovoza 1944. počeli su se suočavati sa sve većim njemačkim odmazdama i gubitcima pa se počelo postavljati pitanje je li saveznička potpora kasnila i je li uopće njihova aktivnost bila vrijedna?

⁸⁸ Jackson, *France: The Dark Years*, 559

⁸⁹ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 335-336

⁹⁰ Sweets, *Choices in the Vichy France*, 218

⁹¹ Christofferson i Christofferson, *France During World War II*, 185

Jedan od takvih primjera dogodio se u Correzeu, mjestu u regiji Limousin gdje se u lipnju planirao napad na stanicu višijske policije i sjedište Gestapoa u Tulleanu. Pri tom napadu ubijeno je 40 Nijemaca, a *maquisardi* se povlače u Tulle. Nijemci u tom gradu provode ispitivanje na glavnom trgu uz prisutnost gradonačelnika. Izdvojili su sve prisutne muškarce u tri reda te su ih ispitivali i pregledavali im dokumente. Jedan red je oslobođen, a drugi red od 300 muškaraca odvezen je u Limoges iz kojeg je 149 muškaraca deportirano na prisilni rad u Njemačku, od kojih je 101 preminuo u Dachauu, dok je srednji red od 120 muškaraca ispitivao šef Gestapoa u Tulleanu, Walter Schmald. Nakon ispitivanja, 99 muškaraca obješeno je na ulicama grada kako bi stajali ondje kao primjer što će se dogoditi svima koji pružaju otpor nacističkom režimu, a taj događaj se u povijesti naziva „masakrom u Tulleanu“. Njemačke vlasti tvrdile su da je nakon ubojstva 40 Nijemaca usmrćeno 120 *maquisarda* i njihovih suradnika.⁹²

Ruralne postrojbe koje su se skrivale u šumskim i planinskim područjima Francuske imale su dvojak učinak prilikom pružanja otpora. Svojim djelovanjem privlačile su francuske građane kako bi izbjegli deportaciju, ali i njemačke odmazde zbog kojih ih lokalni stanovnici koji su živjeli u selima i na periferiji gradova nisu podržavali. *Maquise* karakterizira mladost te velika nestručnost pri rukovanju oružjem, ali važno ih je za istaknuti kao pokret koji je sudjelovao u omogućavanju savezničkog iskrcavanja svojim diverzijama što je znatno doprinijelo oslobođenju okupirane Francuske.

3.6. Žene u pokretu otpora

Ženski pokret otpora utemeljen je u studenom 1940., a do utemeljenja *Corps feminin des Volontaires francaises* (CVF) došlo je jer žene nisu mogle pristupiti Slobodnoj Francuskoj. To je doživjela i Jeanne Bohec koja se pokušala u srpnju 1940. pridružiti Slobodnoj Francuskoj, ali je mogla obavljati jedino sekundarne dužnosti u njihovom sjedištu u Carlton Gardensu.⁹³ Naravno to ne znači kako su sve žene bile izuzete sudjelovanja u pružanju otpora, jer su u Francuskoj bile prisutne u odredima *maquise*. Emancipacija žena može se ogledati i na način da je od 1036 Ordena oslobođenja, samo 6 otišlo je u ruke žena. Prema poslijeratnim prosječnim izračunima oko 11 posto dobrovoljačkih kartica dobile su žene, a brojke ženskih članica u različitim pokretima variraju. *Terroignange chretien* s 24 posto ženskih članica slovi za pokret s najviše žena, dok su *Liberation-Sud*, *Franc-Tireur* te *Defense de la France* i *Zero-France* brojile od 10 do 17 posto članica.⁹⁴

⁹² Gildea, *Fighters in the Shadows*, 339-340

⁹³ Isto, 135

⁹⁴ Jackson, *France: The Dark Years*, 563

Jedan od primjera članica pokreta otpora je Helene Terre. Ona je u ratu bila medicinska sestra Crvenoga križa te joj nije bilo dopušteno prići ratištima, no kasnije je dobila to dopuštenje. Zbog manjka muškaraca žene počinju sudjelovati i na ratištima tako što su vršile transport lijekova i krvne plazme, ali javnost jednostavno nije bila spremna prihvatiti sudjelovanje žena na bojnim poljima. Dolaskom u London u prosincu 1941. ona je postala glavno lice CVF-a. U jednoj godini broj članica znatno se povećao. Imala je priliku gostovati na BBC-ju gdje je pozvala „sve francuske volonterke i sve žene koje žele pobjedu i oslobođenje Francuske“ na sudjelovanje u ratu.⁹⁵

Jedan od glavnih zadataka žena u pokretu bio je skrivanje onih koji su bili u bijegu te smanjivanje razlika, to jest stvaranje veza između različitih pokreta otpora. Primjer toga je Marcelle Appleton, sredovječna žena slaba zdravlja koja je živjela u Bourg-en-Bresseu kraj švicarske granice. Sredinom 1941. uhitile su ju višijske vlasti pod sumnjom širenja golističke propagande. Iznesena je iz svojega doma na nosilima te joj je dosuđena tromjesečna uvjetna kazna zatvora i globa od 500 franaka. Ona je uistinu širila golističku propagandu, samo što je uz to još bila aktivna špijunka te je spajala veze između *Combata* i *Libération-Suda* u Borgu, a osim toga je u određenom razdoblju tijekom 1943. u svojem domu skrivala kanadskog pilota, poljsku Židovku i jednog francuskog vojnika kodnog imena kapetan Gastald s kojim je vodila tajnu službu na tom području. Gestapo ju je odlučio izbaciti iz njezine kuće kako bi ju koristio kao zamku za pripadnike otpora koji su mislili kako ondje mogu naći utočište. Još jedna osoba koja je opremala potrebite bila je Genia Deschamps koja je svoju ulogu nazivala „popunjavanjem rupa“, jer je osiguravala potrepštine „od tinte do hrane za sigurne kuće“. Budući da su telefonske i telegrafске linije bile nadzirane, bili su potrebni kuriri i agenti koji su vršili prijenos informacija, a žene su bile idealne za takav zadatak koji je bio udaljen od ratišta, ali dovoljno riskantan kako bi se mogle osjećati uključanima. Takav primjer bila je 21-godišnjakinja Andrée Blachère Monier, koja je krajem 1943. imala zadatak odnijeti aktovku punu propagandnog materijala i oružje iz Valence do Avignona. Smatrala je kako „žene lakše prolaze od muškaraca“, a to je dokazala na putu kada joj je na kontrolnoj točki njemački vojnik umjesto pretresa uputio osmijeh i pustio ju dalje.⁹⁶

⁹⁵ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 137

⁹⁶ *Isto*, 136-137, 141, 150

Jeanne Bohec dokazala je kako je seksizam bio čest među pripadnicama pokreta otpora. Ona je jedna od rijetkih djevojaka koja je uspjela dobiti dozvolu za nošenje oružja i koja je bila u izravnoj borbi. U Britaniji je, prije slijetanja padobranom u Francusku, prošla službenu obuku korištenja oružja na kojoj je bila jedna od preciznijih kandidata, ali izvješća govore kako je bila odlična u pravljenju amaterskih eksplozivnih naprava. Prilikom dolaska u Francusku, suočila se s brojnim seksističkim stavovima. Unatoč tomu bila je od velike koristi jer je podučavala mlade pripadnike pokreta otpora izradi eksploziva. Ona navodi kako ju je od izravne bitke dijelilo stajalište regularne vojske „koja je bila konzervativnija i više se osvrkala na spol od *maquisa*“.⁹⁷

Madeleine Riffaud također je jedna od istaknutijih pripadnica pokreta otpora, a ona se odlučila pridružiti pokretu nakon što ju je njemački vojnik šutnuo u stražnjicu. Kako je bolovala od tuberkuloze, otišla je na liječenje u sanatorij u Hilaireu-du-Touvetu kraj Grenoblea. Tamo su se nalazili brojni mladići koji su bili u pokretu otpora, a među njima i Marcel Gagliardi, student medicine koji ju je svojim stavovima nagovorio na određene poduzimanje određenih postupaka. Nakon svega što je čula o herojskim pothvatima komunista kao što su Guy Moquet i Missak Manouchian, odlučila je otići u Pariz, postati primaljom i učlaniti se u Komunističku partiju. Bila je jedna od zagovarateljica uloge žena u otporu, a htjela se priključiti i oružanom sukobu, ali zbog spola najbolje što je mogla dobiti bio je položaj u bolničkoj službi FTP-a. Osim toga, bila je naučena kako koristiti eksplozive te je imala zadatak pokrivanja svojega partnera Paula Eluarda u ilegalnim aktivnostima. Jedan čin motivirao ju je na ubojstvo njemačkoga vojnika, što je bilo kažnjivo smrću. U lipnju 1944. SS Waffen odlučio se za odmazdu izvršiti masakr nad seljacima Oradour-sur-Glanea, nakon čega su komunisti imali dopuštenje za ubijanje njemačkih vojnika na tom području. Mjesec dana kasnije, odlučila je osvetiti smrt svojega partnera Paula Eluarda te se opremljena revolverom, na biciklu uputila 23. srpnja 1944. prema Pont Solferinu gdje je s dva hitca u glavu usmrtila njemačkog vojnika. Tom prilikom ulicom je prolazilo patrolno vozilo francuske milicije koja ju je nakon nazivanja pogrđnim i seksističkim nazivima, predala Gestapou. Ona je uspjela pobjeći od smrtne kazne te je izbjegla deportaciju, ali nije postala politički emigrant već je ostala te je sudjelovala u posljednjim etapama oslobođenja Pariza.⁹⁸

⁹⁷ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 152-153

⁹⁸ *Isto*, 154-155

Istaknute žene u pokretima otpora pokazale su kako su žene dostojne konkurirati muškarcima u vršenju vojnih dužnosti. Kao dokaz tomu jesu Jeanne Bohec, koja se pridružila savezničkim skupinama, ali nije smjela nositi oružje, Pearl Witherington, koja se našla na čelu velike skupine *maquis* u središnjoj Francuskoj te Madeleine Riffaurd, koja je bila prva evidentirana žena koja je usmrtila njemačkog vojnika na francuskom tlu, dok je prvi poznati muškarac koji je to isto učinio bio Pierre Georges.⁹⁹ Zbog seksističkih predrasuda često se umanjivao njihov doprinos pokretima otpora tijekom rata, ali potrebno je isticati njihova djela koja su pripadnice činile u duhu francuske krilatice – „Sloboda, Jednakost i Bratstvo“.

⁹⁹ Gildea, *Fighters in the Shadows*, 155

4. Zaključak

Njemačka okupacija i surađivanje višijske vlade s nacističkim vlastima dovele su do početka pružanja otpora Francuza. Najveći problem bila je velika podijeljenost pokreta te je samim time utjecaj otpora bio znatno slabiji, što je de Gaulle prepoznao te je stoga radio na ujedinenju svih pokreta otpora. Naravno, članom otpora postajao je svatko tko je bio voljan svoje nezadovoljstvo izraziti na višoj razini, a često su se takve skupine grupirale oko obitelji i prijatelja. U početku, glavna zadaća pripadnika otpora bila je stvaranje propagandnog materijala kako bi pridobivali nove pristaše, jer su u prvoj etapi brojni Francuzi bili u nedoumici koga točno trebaju smatrati predstavnikom francuskog suvereniteta te su pružali potporu petenističkom režimu.

Problematika koja se javlja oko pokreta otpora dijeli se na nekoliko točaka. Prva jest financiranje pokreta i etičnost tog postupka. Prikupljanje sredstava kod većine pokreta otpora nije bilo etično, a to je uključivalo krađe i otimanje imovine, kako države, tako i privatnika te seljaka. Osim što je ta imovina korištena u svrhe pokreta, zasigurno su zabilježeni brojni slučajevi osobne koristi, ratnog profiterstva i prodaje na crnim tržištima gdje je potražnja cvjetala. Postavlja se i pitanje etičnosti poslijeratne „čistke“ koju su ponajviše provodili članovi pokreta otpora. Dodatna okolnost bila je uvođenje *nacionalne degradacije* koja je, uz brojna smaknuća bez suđenja, oduzimala građanska i politička prava Francuzima koji su se smatrali pristašama nacizma, točnije kolaboracionistima.

Glavna poteškoća pokreta otpora bila je zasigurno njihova politička označenost i želja za nadmoći. Kako su se oni okupljali oko osoba istoga mišljenja, tijekom rata su političke razlike između pokreta postajale sve izraženije. Pretenzija većine, na primjer Slobodne Francuske, *Forces françaises de l'Intérieure*, *Francs-tireurs et partisans* te *Combata* ili d'Astierovog *Liberationa*, bila je stjecanje što veće političke moći kako bi nakon oslobođenja mogli imati što veći politički utjecaj u Francuskoj. Upravo zbog toga te (početnog) slabog utjecaja prebjeglog de Gaullea u Londonu, Slobodna Francuska se odlučuje na povlačenje određenih poteza. Stvaranjem kulta oko de Gaullea, Francuzi, ali i Saveznici počinju vjerovati Slobodnoj Francuskoj, a on u suradnji s Jeanom Moulinom te ostalim pripadnicima otpora ujedinijuje sve Francuze u jedan pokret koji će u suradnji sa Saveznicima raditi na oslobađanju države te stvaranju političke slike poslijeratne Francuske.

Posvetivši svoj život otporu vidljivo je kako je Moulin bio zaslužan za velike stvari poput poticanja prosvjeda koji su unosili nemir među njemačke redove, ali i ujedinjenje svih pokreta otpora u *Conseil National de la Résistance*, te osnivanje *Armée Secrète* i *Mouvements unis de la Résistance*. Ono što se najviše očituje je stvaranje kulta heroja oko njegove ličnosti već u samim počecima, točnije pokušajem samoubojstva u pritvoru. Iako mu je de Gaulle bio nadređena osoba, Moulin je Francuskoj predstavljao iskonski simbol otpora, jer je na francuskome tlu poduzimao sve kako bi ujedinio sav otpor koji je bio pružan Nijemcima te je na koncu dao život domovini, braneći svoja uvjerenja. Iz toga je vidljiv i suodnos savezničkih snaga i pokreta otpora prisutnih u Francuskoj. Winston Churchill i Franklin Delano Roosevelt nisu u početku previše vjerovali Charlesu De Gaulleu pa je on bio primoran djelovati samoinicijativno kako bi ostvario svoju želju stvaranja mita kako su Francuzi oslobodili sami sebe. Savezničke snage koristile su pokrete otpora na tlu Francuske kao špijunske baze iz kojih su crpili vrijedne informacije kako bi mogli planirati potencijalno iskrcavanje na tlo Francuske sa što manjim žrtvama. Osim toga, velik doprinos dali su pokreti svojim demonstracijama, gerilskim ratovanjem i na koncu sudjelovanjem u oslobađanju nakon iskrcavanja Saveznika. To sve doprinosilo je efikasnijem oslobađanju Francuske u kojem su francuski pokreti otpora od okupacije do konačnog oslobađenja imali velik udio te vrlo odgovornu zadaću jer je oslobađanje čitave Europe krenulo upravo preko Francuske.

5. Popis kratica

AO - *Action Ouvrière*

BCRA - *Bureau Central de Renseignements et d'Action*

CAD - *Comite d' Action contre la Déportation*

CGT - *Confédération Générale du Travail*

CNR - *Conseil National de la Résistance*

CVF - *Corps féminin des Volontaires françaises*

FII - *Forces françaises de l'Intérieur*

FN – *Front National*

FTP - *Francs-tireurs et partisans*

MUR - *Mouvements unis de la Résistance*

PCE - *Parti communiste d'Espagne*

PCF - *Parti Communiste Français*

SOE - *Special Operations Executive*

STO - *Service du travail obligatoire*

6. Popis literature

1. Christofferson, R. Thomas i Christofferson, S. Michael. *France During World War II: from Defeat to Liberation*. New York: Fordham University Press, 2006.
2. Clinton, Allan. *Jean Moulin, 1899.-1943.: The French Resistance and The Third Republic*. London: Palgrave, 2002.
3. Cobb, Matthew. *The Resistance: The French Fight Against the Nazis*. London: Simon & Schuster, 2009.
4. Gildea, Robert. *Fighters in the Shadows: A New History of the French Resistance*. London: Faber & Faber, 2015.
5. Guéhenno, Jean. *Diary of the Dark Years*. preveo David Ball. New York: Oxford University Press, 2016
6. Hobsbawm, Eric. *Doba ekstrema: Istorija Kratkog dvadesetog veka 1914-1991*. preveo Predrag Marković. Beograd: Dereta, 2002
7. Jackson, Julian. *France: The Dark Years 1940.-1944.*. New York: Oxford University Press, 2005.
8. Judt, Tony. *Poslije rata: Povijest Europe od 1945. godine*. Preveo Petar Vujačić. Zagreb: VBZ, 2005.
9. Knezović, Zlata. „Francuski pokreti otpora 1940.-1945. godine“. *Časopis za suvremenu povijest* 27 (1995), br. 2: 307-322, pristup ostvaren 12. X. 2022., <https://hrcak.srce.hr/clanak/311977>
10. Norwich, Julius John. *A History of France*. New York: Atlantic Monthly Press, 2018.
11. Price, G. Ward. *Giraud and the African Scene*. New York: Macmillan, 1944.
12. Rajković, Ana. „Prevrednovalačko prikazivanje pokreta otpora ili ženski obračun s totalitarizmom fašističke Francuske“, *Treća* 19 (2017), br. 1-2: 31-49, pristup ostvaren 12. VI. 2023., <https://rb.gy/pxjil>
13. Sweets, F. John. *Choices in the Vichy France: The French under Nazi Occupation*. New York: Oxford University Press, 1994.

Internetski izvori

14. „Darlan, François“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 12. VI. 2023., <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13935>
15. „Gaulle, Charles de“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 10. VI. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21400>
16. „Maquis“, Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 10. VI. 2023., <https://proleksis.lzmk.hr/35945/>
17. „Pétain, Philippe“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 10. VI. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47834>
18. „Sastanak maršala Pétaina i Hitlera u Montoireu (1940.)“, Povijest.hr, pristup ostvaren 16. VI. 2023., <https://povijest.hr/nadanasnjidan/sastanak-marsala-petaina-i-hitlera-u-montoireu-1940/>